

**A POLITIKAI, IDEOLÓGIAI ÉS SZERVEZETI TISZTÁZÓDÁS
FOLYAMATÁRÓL AZ ERDÉLYI MUNKÁSSZERVEZETEKBEN
A SZOCIALISTA PÁRTNAK
KOMMUNISTA PÁRTTÁ VALÓ ÁTALAKÍTÁSÁÉRT (1918–1921)**

VAJDA LAJOS

Az 1921 május 8-ra Bukarestbe összehívott pártkongresszus — melynek félévszázados jubileumára emlékszünk —, a romániai munkásmozgalom több évtizedes fejlődésének, szervezeti erősödésének, politikai és ideológiai tudatosulásának, a tőkés-földesúri rendszer ellen vívott küzdelmek tapasztalatainak és tanulságainak eredményeképpen korszakos jelentőségű eseményként íródott be hazánk történetébe: a Román Kommunista Párt megalapításának lett a kongresszusa.

A munkásmozgalom újtípusú, a marxista-leninista ideológia alapjaira épülő forradalmi pártjának létrehozása objektív szükségszerűségként jelentkezett. A romániai proletariátus törekvéseinek volt a közvetlen kifejeződése, megtestesítője azoknak az eszményeknek, amelyeket a mindenkorai romániai haladó erők képviseltek a társadalmi fejlődés előbbreviteléért, a haza felvirágzásáért. Hivatásának, mely a történelem perspektívájában várt a kommunista pártra, mindjárt létrejötté első pillanataiban tanubizonyságát adta. „Zászlóinkon egy új erkölcs napsugarai fognak ragyogni — hirdette a „Socialismul“ —, az emberi lény felemelésének az erkölce a társadalmi állapot valamennyi sötét és összeszűkülő kerékvágásából... Az emberiség többet vár tőlünk a gazdasági és politikai felszabadításnál, elvárja, hogy példát adjunk neki az igazi emberi erkölcsiségről, amelyikből az Igazság összeölelkezve sarjad ki az emberek közötti Szeretettel és Békével...”¹. Annak a tudatában, hogy ez az emberközpontú humánus célkitűzés csak a hatalom megragadásával, a termelőeszközök tőkés magántulajdonának megszüntetésével s a társadalom

forradalmi átstrukturálásával valósítható meg, a Román Kommunista Párt egész tevékenységének a középpontjában, cselekvő történelem alakításában a forradalmi eszmény és politikai gyakorlat állott a szocializmus ideáljainak a gyakorlatba való átültetéséért, s a nagy távlatú cél, a kommunizmus megközelítéséért.

A Román Kommunista Párt létrehozása munkásmozgalmunk szakadatlan fejlődésének és megújulásának volt az összegeződése. Alapjául a régi szocialista párt átalakítása szolgált, s ez magától érthetődően feltételezte új minőségi jegyeinek — mint újtípusú, marxista-leninista, forradalmi pártnak — a fokozatos és időben egymástkövető, egymásra épülő előkészítését és kialakítását.

Az ideológiai és politikai tisztázódás folyamata a proletariátus forradalmi harci programjának kimunkálásáért egyidős a romániai munkásmozgalom színrelépésével és együtt haladt fejlődésével, akárcsak azoknak a szervezeti formáknak a megtalálása és kiépítése, amelyek a gazdasági-társadalmi fejlődés adott szintjén a kizsákmányolás elleni küzdelemben a munkásosztályt és természetes szövetségeseit összefogták és szervezett hatóerővé kovácsolták. A programot adó dokumentumokból éppen úgy, mint munkás- és szocialista mozgalmunk egészéből is nyomatékosan az az állhatatosság ötlük szembe, hogy a kitéüzött és követett szándékok nem egyszerű kópiái voltak a nemzetközi szocialista mozgalomban megfogalmazott téziseknek és eszméknek, amelyek rendszerint más tájak szükségleteiből fakadtak, hanem következetes kísérletek a tudományos szocializmus vezérelveinek alkalmazására Románia konkrét és sajátos viszonyai között. Nyilvánvaló, hogy a hazai sajátosságokra szabott programatikus célkitűzések megfogalmazása és kivitelezési módozatainak meghatározása az eltérő álláspontok és elképzelések vajadásokkal teli egyeztetésén keresztül történt s nem egyszer súlyos ellentmondásokkal terheltén jutottak kifejezésre. Természetes folyamánya volt mindez az adott objektív körülményeknek, amelyeket a nemzetközi munkásmozgalomban uralkodó tendenciák is befolyásoltak.

A romániai munkásmozgalom marxista-leninista ideológiai megalapozása, amely a kommunista eszmék fokozatos érvényesülésének a vonalán haladt, harcban a reformista nézetekkel, különös erővel és hatékonysággal nyilvánult meg az 1918—1921 közötti években, melyek mint a forradalmi fellendülés időszaka íródtak be Románia történetébe. A feltételeket, amik között a romániai proletariátus politikai és ideológiai radikalizálódása kibontakozott, egyrészt a mélyülő társadalmi-politikai ellentmondások, másrészt az erőteljes, eleddig mind méreteiben, mind hatásaiban és következményeiben páratlanul álló munkásmegmozdulások

képezték. Ezek kombativitását termékenyítőleg befolyásolták a Nagy Októberi Szocialista Forradalom lelkesítő eszméi, együtt a hazai szocialista mozgalom mélyen gyökerezett forradalmi hagyományaival, amelyek a Romániai Szociáldemokrata Pártot a II. Internacionálé baloldali pártjainak és csoportosulásainak a soraiba emelték a világháborút megelőzően.

Hazánk munkásmozgalma a forradalmi fellendülés körülményei között érettségének olyan szintjére jutott, hogy napirendre tűzhette forradalmi pártjának létrehozását a lenini principiumok érvényrejuttatásával.

Románia államiságának kiteljesedése után a szocialista mozgalom az ország legátfogóbb és legszélesebb tömegmozgalmává lett, nemzetiségi különbség nélkül tömörítve az ipari proletariátust s a nemproletár dolgozók jelentős rétegeit, a regionális alapon szerveződött szocialista pártok keretei között.

Az Erdélyi és Bánáti Szociáldemokrata Párt Gyulafehérváron alakult meg 1918 december 1-én annak a 150 román szociáldemokrata kiküldöttnék döntéseképpen, akik 60 000 szervezett munkás nevében csatlakoztak Erdélynek Romániával való egyesülését szentesítő határozatokhoz, kifejezve azokat a népi törekvéseket, amelyek a politikai egyesülést szociális követeléseik kielégítésével s Románia demokratikus berendezkedésével képzelték el.²

Üdvözölve Románia állami egységének a létrejöttét, az erdélyi szocialisták kezdettől fogva kinyilvánították: „Mi is, akik lankadatlanul harcoltunk mostanig és áldozatos munkát végeztünk a román nép nemzeti és társadalmi felszabadulásáért, nem feledkezhetünk meg a múlttól és nem ellenkezhetünk, amikor a nemzeti felszabadulás megvalósításáról van szó. Tettük mindezt azért is, hogy később annyival könnyebben harcolhassunk mindenféle osztályelnyomás ellen és a szocialista társadalom megteremtéséért“³.

Az 1919 elején lezajlott munkásakciók között — amelyek nyilvánvalóan bizonyították, hogy az uralkodó osztályok 1918 december 13-i véres megtorlása nem érte el célját⁴, s a vulkáni és lupényi bányászok január 8-i fegyveres felkelésével jelezték⁵, hogy a néptömegek újabb harcrakelése van kibontakozóban szerte az egész országban a tőkés kizsákmányolás és elnyomás ellen a legkülönfélébb megnyilvánulási formák felhasználásával —, jelentős helyet foglalt el az erdélyi és bánáti szociáldemokrata szervezetek 1919 január 20—21 között Szebenben összeült kongresszusa. Különösen sokatmondó a küldöttek állásfoglalásának meg-

ítélése szempontjából az elfogadott program. Ez lényegében a Romániai Szocialista Párt 1918. december 9-én közzétett és Elvi Nyilatkozat megjelöléssel ismeretes program-tervezetének volt újból hangoztatott elsjátítása. A szebeni program többek között kimondta :

„I. A munkásosztály felszabadítása csak annak a harcnak lehet az eredménye, amelyik véget fog vetni az osztályuralomnak, vagyis eltávolítja az alapját a termelőeszközök magántulajdonának megszüntetésével és közös tulajdonba való átalakításával ; ilyenformán a kapitalista termelési rendszer át fog alakulni szocialista társadalmi rendszerré.

II. Az osztályuralom fenntartása az uralkodó osztály fennmaradásának az érdeke. Ezért az új rendet csak ennek az osztálynak az akarata ellenében lehet megvalósítani, ellenállásának legyőzésével. Következésképpen a munkásosztály felszabadítása nem lehet csak saját műve.

III. A munkásosztály történelmi hivatásának betöltésére csak az öntudatos osztályharc alapján álló szervezeten keresztül lesz képes és a politikai hatalom kivívásával. Az osztályharcban használt eszközök : az összes néprétegek felvilágosítása ; a szocialista eszmék és célok terjesztése és népszerűsítése ; a munkásosztály erőteljes szervezése mind politikai, mind gazdasági téren és általában minden olyan eszköz felhasználása, amely megfelel a proletariátus igazságérzetének . . .“⁶.

Az Elvi Nyilatkozat és az Erdélyi és Bánáti Szociáldemokrata Párt erre épülő programja minőségileg különbözött a hazai munkás- és szocialista mozgalom valamennyi eddigi programjától, mivel először fogalmazta meg, világosan és ugyanakkor határozottan a politikai és gazdasági hatalom kiragadásának szükségességét a román uralkodó osztályok kezéből, bármilyen eszköz felhasználásával, sőt, az Elvi Nyilatkozat-ban a kommunista eszmék megvalósítása érdekében.

A szebeni kongresszus a romániai munkásmozgalom forradalmi megnyilatkozásának volt egyik első fóruma a világháborút követően, s jelentős határköve a politikai és ideológiai tisztázódás folyamatának. Több mint 40 helység⁷ szocialista szervezetének 120 román, magyar, német és más nemzetiségű delegátusa ismertette megbízóinak álláspontját és elképzeléseit a munkásmozgalom jövőjét illetően s dolgozta ki szabad véleménycserék eredményeként annak program-dokumentumát, valamint politikai és szervezési vonatkozású határozatait. A kiküldöttek elismerően értékelték a gyulafehérvári egyesülési nagygyűlés szocialista küldötteinek tevékenységét, határozatba foglalva, hogy a kongresszus „teljesen egyetért a szociáldemokrata küldöttek magatartásával, akik a gyulafehérvári Nemzetgyűlésen, összhangban az egész román nemzet akaratával, az összes románok egyesülésére szavaztak“⁸. Ugyanakkor egy másik határo-

zatban kimondta, hogy az Erdélyi és Bánáti Szociáldemokrata Párt „követeli a gyulafehérvári Gyűlés határozatába foglalt összes posztulátumok legszigorúbb tiszteletbentartását és különösen szükségesnek tartja annak a kihangsúlyozását, hogy követeli a Nagyrománia területén élő összes idegen nemzetek (nemzetiségek V. L.) legteljesebb szabadságát...“⁹. A pártszervezetek gyakorlati tevékenységére vonatkozóan a kongresszus plénuma a párt legközelebbi és legfontosabb célkitűzését az ország demokratizálásának véghezviteléért, az igazságos és radikális választási és agrárreform megvalósításáért folytatott harcban jelölte meg, tiltakozva „a sajtószabadság és az agitáció mindenfajta korlátozása ellen“, követelve „az ostromállapot megszüntetését és a cenzura eltörlését“¹⁰.

A szebeni kongresszus kapcsán a munkássajtó az erdélyi román és más nemzetiségű munkásság testvéri összefogására és harci egységére hívott fel. „Mi sehogysem tudunk elképzelni egy olyan szakszervezetet, melynek tagjai nemzetiség szerint lennének elkülönítve“ — írta az Erdélyi Munkás —, mert „a tőkéseknek ez bizonyára nagy örömet okozna“¹¹.

A szocialista sajtó a munkásság szervezeti megerősítéséért folytatott tevékenységében következetesen síkraszállt a különböző nemzetiségű dolgozók megbonthatatlan testvéri együvé tartozása és internacionalista harci tömörülése mellett. Elutasított minden olyan törekvést, amely mind a román, mind a magyar vagy német tőkések és földbirtokosok részéről arra irányult, hogy hamis illúziókat keltve elvonják a munkásokat a szocialista párt- és szakszervezetektől. Ugyanakkor hangsúlyozta azt is, hogy az osztályharcos alapon szerveződött munkásság mindenkor küzdött a nemzetiségek jogaiért, s most is ugyanazzal az elvhűséggel harcol ezekért¹². Helyesen hívta fel a figyelmet arra, hogy a nemzetiségi kérdést az osztályharc feladataival összefüggésben kell látni s több munkásmozgalmi kiadvány igyekezett is ennek az álláspontnak érvényt szerezni. „A szociáldemokrácia egyedüli letéteményese annak a jövő társadalmának, ahol sem elnyomó, sem elnyomott nem lesz“ — írta az Erdélyi Munkás, kihangsúlyozva, hogy rossz szolgálatot tesznek azok a munkásságnak, akik akár tudatosan, akár félrevezetve testvérharcot szítanak: munkást munkás ellen uszítanak. „A munkásság semmiféle sovinszta hóbortot nem tűrhet meg a maga kebelében“, s egyformán küzdőtárs a román szervezett munkás a magyar, német, rutén vagy szerb munkással. Az, aki mást hirdet, ellenségünk, félre az útból!“¹³. Egy másik helyen, a párt követendő programjával kapcsolatban közölt cikkében az Erdélyi Munkás ugyancsak kitért a munkásság nemzeti különbség nélküli összefogásának a taglalására, leszögezve, hogy a szocialista párt álláspontja „a különböző

nyelvű és felekezeti proletárság egy táborba tömörítése és az osztályharcnak a mai tőkés társadalom elleni megindítása“¹⁴.

1919-től kezdődően a munkások mind nagyobb tömegei kapcsolódtak be a szervezett munkásmozgalomba: a szocialista párt szervezeteibe, a szakszervezetekbe, az ifjúsági és nőmunkás szervezetekbe, felismerve az erők összpontosításának parancsoló szükségességét a kiverelkedett eredmények megvédéséért s újabb vívmányok eléréséért a háborút követő gazdasági dezorganizáció és infláció okozta nehézségek enyhítése érdekében.

Országos viszonylatban 1920 első felében a szocialista szervezetek taglétszáma 160 000—170 000 körül mozgott¹⁵. Olyan politikai erő volt ez, amely mind nagyobb nyomatókkal érvényesült az ország életében, amelyel az uralkodó osztályoknak és kormányaiknak számolniuk kellett.

Az erdélyi szocialista mozgalom gyors fejlődésének legkézzelfoghatóbb mutatói egyrészt a pártsekcik széles hálózatának kiépülése, másrészt a párttagok számának a megszorodása. 1920. júniusában 44 szocialista pártsekcio tevékenykedett Erdélyben¹⁶, 83 309 taggal¹⁷. Az Erdélyi és Bánáti Szocialista Párt Végrehajtó Bizottságának jelentéséből — ahonnan az adatokat vettük — hiányoznak azonban a bánáti pártsekcik adatai. 1920 februárjában pl. Temesváron mintegy 18 000 szervezett munkást tartottak számon¹⁸, míg Aradon csak két szervezet — a vas- és fém-munkások és a vasúti munkások — taglétszáma 4400 munkást ölelt fel¹⁹. Ilyenformán az erdélyi és bánáti szocialista pártszervezetek több mint 100 000 tagot számláltak és a munkásmozgalom legfőbb éltető központjaivá váltak.

Az 1919-es év a háború alatt legyengült és széttűllesztett szakszervezetek újjáteremtésének, a szakszervezeti mozgalom fellendülésének a kezdetét is jelentette. Ez a folyamat számokban a következőképpen fejeződött ki: szemben az 1914. évi 20 000—30 000 szakszervezeti tagsággal, 1920-ban mintegy 250 000-et tett ki a romániai szakszervezetek taglétszáma²⁰. Ugyanakkor a szakszervezetek és tagságuk számának rohamos növekedése együtt járt a szakszervezeti mozgalom szervezeti alapjainak gyökeres átalakulásával, valamint hivatásának és tevékenységének újraértelmezésével. A háború előtti szakszervezeti tevékenység defenzív jellegét mindinkább az aktív, a tőke ellenes harcra mozgósító ofenzív szemlélet és gyakorlat határozta meg. A szakszervezetek az ország társadalmi-politikai életében a munkásosztály megnyilvánulásának a legfőbb fórumai lettek. Továbbra is érvényben maradt ugyan a régi szervezési forma: a városok, ipari központok munkásainak szakmák szerinti szervezkedése, de abból következően, hogy a tagság javarészt 1918 után a gyáripari pro-

letariátus tette ki : a bányaiipari, vas- és fémipari, kőolajipari, vasúti, kötői, faipari, textilipari, vegyipari dolgozók, a gyakorlati szakszervezeti tevékenység lényegében a gyárakba, bányákba, műhelyekbe, vagyis a munkahelyre tevődött át, fokozva ezáltal a szakszervezetek hatékonyságát mind a munkások körében, mind pedig a munkaadókkal szemben támasztott követelések kivívásában vagy az elért eredmények — a 8 órás munkaidő, a vasárnapi munkaszünet, a fizetések szabadság, a szervezkedési és gyülekezési jog, a munkásképviselet stb. — megtartásában.

A szakszervezeti szövetségek létrehozása — mint egyik legfőbb szervezési feladat megvalósítása a szakszervezeti mozgalom központosításában és ezáltal az erők egyesítése az uralkodó osztályokkal szembeni sikeres küzdelem érdekében — 1919-ben kezdődött és 1920 első feléig tartott, s hasonlóan a szocialista párt szervezeti struktúrájához, regionális keretek között történt. Az erdélyi és bánáti szakszervezeti szövetségek kolozsvári vagy szebeni központtal alakultak. A Faipari Munkások Szövetsége Vasile Morar, Filip Ungar és Dumitru Gînju vezetésével 23 szakszervezetet ölelt fel ; a Bánya- és Kohóipari Munkások Szövetsége 35 szakszervezetből állt s vezetői George Mogoş, Iosif Ciser, Pavel Buciuman és Zaharia Pop voltak ; az Építőipari Munkások Szövetsége 13 szakszervezet csatlakozásával alakult, amelyet Újhelyi Ferenc és Kövesdy László vezetett ; a Ruházati Munkások Szövetségében 26 szakszervezetet találunk Ion Ciamochii elnöklétével ; az Élelmezési Munkások Szövetsége 16 szakszervezetet, a Bőriipari Munkások Szövetsége 26 szakszervezetet tömörített. A Fémipari munkások Szövetsége a legnagyobbak közé tartozott, 44 szakszervezettel, s vezetőségének élén Bartalis Sándor, Ion Popescu és Kelemen Gyula állanak ; a Nyomdaipari Munkások Szövetségét, mely 10 szakszervezetből tevődött össze, Carol Gabriel és Jordáky Lajos vezették ; a CFR Munkások Szövetségében 12 szakszervezet volt, Ion Groza és Hoffer Géza irányításával, míg a Magánalkalmazottak Szövetségének az élén Eugen Rozvan és Iuliu Dascal állottak ²¹.

A szövetségek irányítása az Erdélyi és Bánáti Szakszervezetek Ideiglenes Általános Bizottságának a hatáskörébe tartozott.

Jelentős eredményeket hozott az ifjómunkások szervezkedése is, s ebben a vonatkozásban a munkássajtó agitációjának ugyancsak fontos szerepe volt. Abból kiindulva, hogy az ifjómunkás tömegek képezik a munkásmozgalom erőtartalmát, s nevelésüktől függ jórészt a tőke és a munka küzdelmének jövőbeni kimenetele, a temesvári Munkáslap a következőket írta : „Erősen és erélyesen kézbe kell venni az ifjómunkások szervezését, az ifjú proletárok oktatását és tanítását. És minél alaposabb lesz ez a munka, annál biztosabb, hogy a gazdasági és politikai szervezetekbe később bekerülő volt ifjómunkások már teljesen tisztában lesz-

nek helyzetükkel, az ebből származó kötelességekkel és célokkal“²². Erdélyben az első ifjómunkás szervezetek létrehozására 1920 első hónapjaiban került sor, s számuk gyors növekedését mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy már 1920 júliusában összeülhettek megbízottaik az ifjómunkásmozgalom központi irányító szervének, az Erdélyi és Bánáti Ifjómunkások Szövetségének a megalakítására²³.

A romániai szocialista mozgalom előtt álló feladatok, a tömegek forradalmi harci lendületének megszervezése és sikerrevivése parancsoló szükségyszerúséggel tűzte napirendre az erők egyesítését, nevezetesen a történelmileg kialakult országrészek szerint szerveződött és tevékenykedő szocialista pártok központosítását egyetlen országos párt kezében. E cél elérése érdekében azonban le kellett küzdeni a szocialista pártok vezetőségében és a tagság egy részében megnyilvánuló szeparatista tendenciákat. eloszlatni azokat a megmerevedett, szűklátókörű provinciális aggályoskodásokat, amelyeket az egyesítés gyakorlati keresztülvitelének módozatait illetően támasztottak.

A Romániai Szocialista Párt és Szakszervezeti Szövetségek Ideiglenes Végrehajtó Bizottsága már 1919 február 13-án közzétett nyilatkozatában felhívással fordult az ország összes tartományainak proletariátusához „egyetlen szocialista tömb, egyetlen proletár párt létrehozásáért, amelyik előre vigye az új Románia munkásosztályának harcát szocialista eszményének megvalósításában, a polgári-kapitalista elnyomás alóli felszabadításában“. A nyilatkozat a következőkkel zárult: „A ma új Romániájának a holnap szocialista Romániájává kell válnia“²⁴.

A felhívást követően az Erdélyi és Bánáti Szociáldemokrata Párt küldöttsége, melyben Iosif Jumanca és Ion Flueraş vettek részt, tárgyalásokat kezdett Bukarestben a Romániai Szocialista Párt ideiglenes vezetőségének képviselőivel azoknak a módozatoknak a megtalálása érdekében, amelyek alapján az egész ország szocialista mozgalmának egyesítésére sor kerülhetne. A tárgyalások kihangsúlyozták a közös óhaját: mielőbb eljutni a megoldáshoz, minek elősegítését konkrét határozatokkal is alátámasztották. Így megbeszélték a romániai szocialista pártok általános kongresszusának a mielőbbi összehívását, hogy döntsön a jövőben megalakítandó párt politikai orientációjáról, elvileg elfogadták a szocialista pártok programjának egységesítését és kifejezték csatlakozásukat az egységes román állam megvalósításához²⁵.

A két párt közötti tanácskozások eredményeit a közvélemény kedvezően és jóváhagyólag fogadta. A munkásmozgalom egyesítését akarók nagy táborának nevében szólott az Adevărul, az Erdélyi és Bánáti Szociáldemokrata Párt hivatalos lapja, mikor a következőket írta: „Biz-

tosak lehetünk abban, hogy a Bukarestben megkötött egyezségek a legjobb eredményei lesznek és kiinduló pontját fogja képezni egy nagy és erős szocialista pártnak Romániában“²⁶.

A romániai munkásmozgalom egységesítésének és központosításának folyamatában fontos szerep jutott az erdélyi és bánáti pártszervezetek 1919 május 10—11 között Szebenben megtartott konferenciájának, ahol 35 helység 71 pártszervezetének 142 kiküldötte, valamint a januári kongresszuson megválasztott Nagy Tanácskozó Bizottság 15 és a Végrehajtó Bizottság 12 tagja elhatározta a két tartomány, Erdély és Bánát eddig autonóm hatáskörrel rendelkező pártszervei és szakszervezeti szövetségei összeolvasztásának a kiteljesítését s tevékenységük irányításának a központosítását a soronlevő munkásakciók hathatósabb megszervezése, átütőerejének növelése érdekében. „A nemzetköziség alapján állva, az osztályharcot tartja a munkásosztály felszabadítása egyetlen eszközének. Ezért elhatározza az erdélyi és bánáti szocialista, politikai és gazdasági mozgalom ideiglenes egységesítését és központosítását...“ — jelentette ki a szebeni konferencia egyhangulag elfogadott elhatározata²⁷. A kibővített új vezetőség, amelyben Ion Flueraş, Iosif Jumanca, Iosif Ciser, Ion Apolzan, Tiron Albani, Teodor Moga, Pavel Buciuman, Bazil Surdu, Pavel Marcu, Ion Maier, Leon Munteanu, Nicolae Veronici, Friedrich Schneider, Fogarasi János, Bartha Károly, Heirich Baumann és Herman Gross vettek részt, az Erdélyi és Bánáti Szociáldemokrata Párt, valamint az Erdélyi és Bánáti Szakszervezetek Ideiglenes Általános Bizottságának a nevében tevékenykedett.

A szebeni konferencia széleskörű visszhangot keltett a munkások körében. A Socialismul, a szocialista párt központi orgánuma Az egység megvalósult címmel négy cikkében foglalkozott a konferencia munkálatainak ismertetésével és elfogadott határozatainak jelentőségével. „A különböző nemzetiségű erdélyi munkásság képviselői válaszul a különféle sovinizta uszításokra kifejezésre juttatták a több mint 50 000 szervezett munkás nevében osztályszolidaritásukat és elhatározásukat, hogy együtt harcolnak az ország munkásságával a szocializmus megvalósításáért Romániában, az egész munkásosztály nemzetközi testvériségéért“ — írta egyik cikkében²⁸, míg a konferencia végkonklúzióit a következőkben foglalta össze: „Az erdélyi szocialista mozgalom, bár akadályozták erejének felmérésében és szavának hangoztatásában, bebizonyította, hogy olyan erőt képez, amelyikkel a román oligarchia szemben találja magát akárhányszor megpróbálja erejének fitogtatását“²⁹.

Az Erdélyi Munkás megelégedéssel nyugtázva a szervezeti egységesítés útján elért eredményeket, Egy táborban az erdélyi és bánáti pro-

letariátus című cikkében többek között a következőket írta: „Nem csalódtunk reményeinkben, amit hittünk beteljesedett. Az összesereglett munkásképviselek feladatuk megaslátán állottak, megéreztek és teljesítettek nagyszerű kötelelségüket. Ha voltak ellentétek, azok megszűntek és most újból együtt van, úgy mint azt Marx megjelölte, a kizsákmányolt proletárság“³⁰. Következő számaiban Egységes párt és szakszervezeti mazgalom cím alatt ismételten visszatért a szebeni konferencia munkálatainak értékelésére, kiemelve a munkásmozgalom erősödése szempontjából annak jelentőségét, s ugyanakkor konkrét útbaigazításokat adva az elfogadott határozatok gyakorlatba való átültetésére. Az egyesítést szentesítő határozatokról szólva kihangsúlyozza, hogy az helyesen „az osztályharcot tartja a munkásság felszabadítására egyedüli eszköznek“, s a munkásság szervezeti egységét ezen eszköz hathatóságának“. „Most már semmi sem állhat útjában annak, hogy a román, magyar es német munkások megértve egymást, egyesült erővel komoly munkához lássanak“ — állapította meg³¹. A besztercei pártszervezet lapja, a Die Volkswacht ugyancsak a munkásmozgalom egysége mellett foglalt állást. A szebeni konferencia határozatait értékelve szintén arra figyelmeztet, hogy az erdélyi munkásmozgalom az internacionalizmus és az osztályharc eszmeiségét vallja magáénak, mint egyedüli utat, amely elvezet a munkásosztály felszabadulásához³².

A munkásmozgalom élenjáró elemei a tartományi keretekben megvalósított akcióegységet az egész romániai szocialista mozgalom egységének létrehozásához vezető folyamat részeként értékelték s ebben a perspektívában is tevékenykedtek. „Azok a nagy idők, amelyekben élünk — írta az Adevărul —, azok a történelmi pillanatok, amelyek elvonulnak szemünk előtt egy általános, az egész új Románia szocialista mozgalmát átfogó kongresszust követelnek, hogy nyilvánosan megvitassák a politikai és gazdasági helyzetet és a 300 000 szervezett munkás képviselei megszavazzák a szocialista párt programját“³³.

Az ostromállapot a maga kivételes törvényeivel útját állta ugyan a romániai szocialista mozgalom előtt álló feladatok kongresszusi szinten folyó megtanácskozásának, de mégis sikerült egy pártkonferenciát megszervezni, először Románia állami egységének megteremtése óta, amelyen részt vettek az összes területi szocialista pártok küldöttei. A konferencia 1919 május 23—26 között ülésezett Bukarestben, 59 párt- és szakmai szervezet 68 képviselőjének részvételével s napirendjén olyan pártprogram kidolgozása szerepelt, amelynek alapján az összes romániai szocialista pártok egyesüljenek.

A második Elvi Nyilatkozat-nak vagy Egyesülési Nyilatkozat-nak is nevezett új program tartalmánál fogva a hazai munkásmozgalomban folyó eszmei-politikai harcnak volt a visszatükröződése. A korszak ideológiai színvonalán megfogalmazott és helyesen értelmezett elveknek a keveredése zavaros, kétértelmű, álforradalmi tételekkel lényegében arra a színvonalra vetett fényt, amelyen a konferencia résztvevőinek sikerült a marxizmus-leninizmus tanításainak a megértése és alkalmazása hazánk konkrét körülményeire. A programmal kapcsolatos viták kezdetétől — állapította meg az Adevărul — „két irányzat tűnt fel a mozgalomban maximális és minimális irányzat néven, vagy jobboldali és baloldali irányzat”³⁴. Ugyanis míg a proletariátus és politikai pártjának feladatai — a baloldaliak harcos marxista állhatatosságából következően — helyes megfogalmazást nyertek s a programba felvették, hogy a szocialista párt célja „a bármely formában megnyilvánuló kizsákmányolás felszámolása”, s hogy „ennek a célnak a beteljesülése csakis a politikai hatalom kivívásával, a proletariátus diktatúrájának a szükségeszerű megteremtésével lehetséges, hogy a termelőeszközök szocializálásán keresztül eljussunk a kapitalista társadalomnak szocialista társadalommá való átalakításához”³⁵, addig a célhoz vezető, megfelelő harci módszerek és járható utak kijelölése opportunistá irányban történt s a program kategórikusan elhatárolta magát a forradalmi harci taktika követésétől. A szociáldemokrata irányzat úgy vélte, hogy az adott történelmi helyzetben a legfőbb feladat hosszas és békés erőfeszítéssel szervezni és nevelni a munkásosztályt, s felkészíteni a szocializmusra, amely magától, a kapitalista társadalom lassú, reformokon alapuló fokozatos fejlődése útján következik be³⁶.

A baloldali forradalmi és a jobboldali szociáldemokrata irányzat közötti — a megszavazott programból kitetsző — kompromisszum az ideológiai tisztázódás stádiumának és a munkásmozgalomban kialakult erőviszonyoknak volt a fokmérője. De egyszersmind elindítója is a szocialista párt soraiban a forradalmi irányzat aktivizálódásának, amelyik politikai tevékenységének homlokterébe az adott történelmi korszaknak megfelelő harci taktika alkalmazását állította a tőkés-földesúri rendszer megdöntéséért.

A májusi konferencián, bár nem született meg a szocialista pártok egyesítése — a küldötteknek nem is volt ilyen vonatkozású megbízatása —, a véleménycsereikkel megtették az első lépéseket a politikai egység megvalósítása felé. Ebben látta a konferencia legfőbb eredményét és jelentőségét a Calendarul muncii című kiadvány is, amikor a következőket írta: „A konferencia foglalkozott a mozgalom megszervezésével és megszavazta a párt programját, amelynek alapján megtörtént az első egye-

sülés a mi pártunk (a régi Románia szocialista pártja V. L.) és az erdélyi és bukovinai párt között, megnyitva az utat a teljes egyesülés előtt, amelyet egy közeli kongresszus kell megvalósítson“³⁷.

A konferenciát követően a romániai munkásmozgalom szervezeti egységesítéséért folyó erőfeszítések méginkább összefonódtak az ideológiai-politikai problémák széleskörű — a helyi és központi munkássajtóban, valamint a szakszervezeti gyűléseken zajló — megvitatásával és tisztázásával. Ugyanakkor nagyobb arányokat öltött a forradalmi irodalom terjesztése, egyrészt Marx, Engels, Lenin munkáinak kiadásával, másrészt a marxista-leninista tanítások különféle aspektusainak népszerűsítő megjelentetésével. Mindezek eredménye a szocialista és szakszervezeti mozgalom szervezeti megerősödése, a munkások harcok szellemének a növekedése, volt, továbbá annak az ideológiai tisztázódási folyamatnak az elmélyülését segítették, amelynek során a szocialista pártokon belül egyre nyilvánvalóbban megmutakozott a reformista szociáldemokrata és a harcok marxista, kommunista állásfoglalások polarizációja, s mindinkább körvonalazódott — a munkástömegek széles fronton kibontakozó tőkeellenes harci tapasztalataiból is merítve —, hogy a területi politikai munkásszervezetek egyesítése egy új típusú, forradalmi párt létrehozásán keresztül kell megvalósuljon. Így nem véletlen, hogy az Erdélyi és Bánáti Szociáldemokrata Párt szebeni konferenciája, 1919. szeptember 7—8-án úgy határozott — a delegátusok döntő többségének jóváhagyásával —, hogy a párt titulaturája ezentúl „szocialista“ legyen, szemben a régi „szociáldemokrata“ megjelöléssel, míg annak a javaslatnak a kapesán, hogy a Végrehajtó Bizottság tegyen meg minden előkészületet a régi romániai szocialista párttal való teljes szervezeti egyesülésre, a küldöttek „lelkesedéssel és eghangulag“ adták le igenlő szavazatukat³⁸.

A munkássajtó következetesen tájékoztatta olvasóit a szocialista mozgalom különféle megnyilvánulásairól, különös figyelmet szentelve azoknak a problémáknak, amelyek az ország munkásmozgalának akció- és politikai egységét érintették. Egyik példája ennek az Erdélyi Munkás beszámolója a Romániai Szocialista Párt 1919. október 13—14-i rendkívüli kongresszusáról. „Örökké emlékezetes lesz a munkásmozgalom történetében“ ez a kongresszus, mivel Románia munkássága együtt tanácskozott feladatairól. „A munkásság egymásra talált, megértette, hogy csak osztályharc alapján, egymással karöltve vívhatja ki emberi megélhetését és jogait“ — írta, majd így folytatta: „Fennkölt látványt nyújtott az az egyetértés, amely ott megnyilvánult a román, magyar, zsidó, és német munkások között“³⁹. A kongresszusi viták nagy eredménye volt a Végrehajtó Bizottság kiegészítése a régi Romániával egyesült területek szocialista

pártjainak nyolc kiküldöttjével — melyből az Erdélyi és Bánáti Szocialista Pártnak négy hely jutott —, valamint két moldvai kiküldöttel. Ezáltal egy újabb fontos lépés történt az összes szocialista pártok akcióegységének kiteljesítése felé⁴⁰. Az Erdélyi és Bánáti Szocialista Párt és a Szakszervezetek Általános Bizottságának 1919. december 14—15-i konferenciája a négy helyből egyet a bánáti szocialistáknak adott, a fennmaradó három helyen pedig egy-egy erdélyi román, magyar és német nemzetiségű szocialista küldött osztozkodott⁴¹.

A munkássajtó — s köztük az Erdélyi Munkás is — napirenden tartotta a romániai munkásmozgalom teljes szervezeti egyesítésének a szükségességét, s állhatatosan hangoztatta, hogy addig is, amíg az egyesítés kérdésében egy később tartandó pártkongresszus dönteni fog, szoros kapcsolatot kell fenntartaniok a területi szocialista pártoknak a Romániai Szocialista Párt Végrehajtó Bizottságával. „Minden politikai fonál, ami az országon keresztül vonul, Bukarestben összpontosul — írta az Erdélyi Munkás a Munkásmozgalom egységesítése című cikkében —, a politikai irányt is onnan kell megszabni (t.i. ami a párt politikáját illeti V.L.) és így ottani elvtársainkkal közösen fogunk haladni“. Ez annál is inkább megvalósítható — tájékoztatta olvasóit az újság —, mert „az ó-romániai elvtársak testvéri jobbot nyújtottak felénk“, melynek konkrét megnyilvánulási formája az volt, hogy „részünkre fenn is tartották a vezetésben a megillető helyeket“⁴². A cikk az ország összes szocialista pártjainak 1919. december 7—8. közötti Iași-i konferenciáján elfogadott határozatra céloz, mely a szocialista mozgalom egységesítésének kiteljesítéséért létrehozta az Országos Tanácsot „a romániai szocialista pártok reprezentatív vezető szervét. Ebben az Erdélyi és Bánáti Szocialista Párt nyolc képviseleti helyet kapott. Brassó, Szeben, Kolozsvár, Temesvár, Anina, Resica és Petrozsény pártszervezetei egy-egy megbízottat küldtek az Országos Tanácsba, míg a fennmaradó két helyet a Végrehajtó Bizottság tagjai közül töltötték be“⁴³. Az Országos Tanács hatáskörének kijelöléséről a szocialista pártok országos kongresszusa kellett határozzon.

A romániai munkásmozgalom egyesítésében végső döntésre hivatott kongresszus előkészületei képezték az élenjáró munkásmozgalmi harcosok legfőbb szervezeti célkitűzését 1920 elején. Ez a tevékenység az osztályharc további éleződésének : városokat és országrészeket átfogó sztrájkok, a munkásszervezetek megerősödésének, a tömegek radikalizálódásának hatása alatt bontakozott ki, azzal a mind jobban kikristályosodó törekvéssel, hogy a szocialista szervezetek egyesítése új, forradalmi úton történjen, a szocialista párt kommunista párttá való átalakításával s a III. Internacionáléhoz való csatlakozásával. Az új út keresésében és kijelölé-

sében a főszerepet a szocialista pártszekciók balszárnyának legelőrehaladottabb tagjai, s a kommunista csoportok vállalták.

A Kommunista Internacionálé létrehozása 1919 márciusában és Lenin vezetésével kifejtett nemzetközi politikai és szervező tevékenysége nagy segítséget jelentett abban az ideológiai vitában, amelyet a szocialista párt szekcióiban a kommunista elemek folytattak a reformista nézetek képviselőivel, továbbá azoknak a feladatoknak a tisztázásában, amelyek a kommunista párt létrehozásával kapcsolatosan napirenden voltak.

A szocialista párt szekciói közül a bukaresti volt az, amelyik a kommunisták tevékenységének eredményeként elsőnek nyilatkozott, az 1920. január 25-én megtartott évi közgyűlésén a III. Internacionáléhoz való csatlakozás mellett, felhíva ugyanakkor az ország összes szekcióit ilyen értelmű határozat kimondására, valamint a párt Központi Végrehajtó Bizottságának a felszólítására, hogy hasonló csatlakozási nyilatkozatot tegyen az elkövetkezendő kongresszusi jóváhagyás fenntartásával⁴⁴.

Az ideológiai tisztázódási folyamat előrehaladásának arányában növekedett a kommunista csoportok s általában a szocialista párton belüli baloldali elemek befolyása az események alakulására, s lett a „Követeljük a III. Internacionáléhoz való csatlakozást!” a pártszekciók tagjai többségének a jelszava egy olyan párt megalakításáért, mely szervesen kapcsolódik a proletariátushoz és amely konkrétan és forradalmi módon fejezi ki a munkásosztály törekvéseit. A vélemények és álláspontok összecsapásának azokban az elvi kérdésekben, amelyek a szocialista párt tevékenységének vezérfonalául kellett szolgáljanak, számos szintere volt a különböző párt- és szakszervezeti gyűlések, tanácskozások keretében, valamint a munkássajtó hasábjain.

A szocialista párt erdélyi szekciójának román és magyar nyelvű újságja, a Tribuna socialistă és az Erdélyi Munkás több cikkben foglalkozott az Internacionálé kérdésével. Az utóbbi II. vagy III. ? címet viselő ciklusát azzal a céllal indította be, hogy mondják el minél többen véleményüket „a proletariátus e sorsdöntő kérdésében”. A vitaindító cikk abból indult ki, hogy a kapitalista rendszer válságba jutott s a munkásságra vár az a feladat, hogy az ebből kivezető utat megtalálja és az állam vezetését a kezébe vegye. Mindehhez azonban „alapos előkészületeket kell tenni”, a proletariátust fel kell készíteni a társadalom vezetésére. A kérdés az, hogy a két Internacionálé, a II. és a III. közül melyik tudja ezt a nevelő és előkészítő munkát elvégezni. A cikk szerint egyik sem. A II. Internacionálé lejáratta magát, feladta az osztályharc eszméjét s a proletariátust kiszolgáltatta imperialista célokra. A III. Internacionálénak véglegesen megállapított programja és taktikája még

nincsen, csak általános alapelvei ismeretesek, melyeket az oroszországi állapotokból szűrtek le, s így azokat „nem lehet az egész világ proletárságára a helyi viszonyok mérlegelése nélkül alkalmazni“. A cikkíró szerint a sorra kerülő országos pártkongresszus feladata lesz, hogy állást foglaljon az Internacionálé kérdésében, javaslata azonban az, hogy a két Internacionálé közt Kautzky vezetése alatt álló független szocialisták állásfoglalását kell követni, „mely balközép irányával revízióval véli az éles ellentétek kiegyenlítését áthidalhatónak“⁴⁵.

A probléma kapcsán kibontakozó vitában a II. Internacionálé koncepcióit és reformista praktikáit elítélő vélemények jutottak döntő túlsúlyba. Hogy ma erős munkásmozgalom van, az a II. Internacionálé érdeme; azokat a szociálpolitikai vívmányokat, amelyeket a proletariátus a II. Internacionálé keretei között vívott ki, mindenki elismeri — állapította meg a vitázók egyike. Azonban a II. Internacionálé letért az osztályharc útjáról, ez volt az eredeti és fő hibája s a többi: az opportunizmus, az osztályegyütműködés ebből logikailag szükségszerűen következett. Betézte ezután minden hibáját a háborút közvetlenül megelőző és a háború alatti magatartásával, szem elől tévesztve a proletariátus történelmi hivatását, azt, hogy „csak a proletariátus hivatott az emberiségnek a kapitalista járom és politikai elnyomatás alól való felszabadítására. Nem ismerte fel és nem értette meg a történelmi szükségszerűséget és ez meg is ásta a sirját“⁴⁶. A munkásmozgalom túlnötte a II. Internacionálét, programkerete ma már egyáltalán nem képes megfelelni a proletariátus céljainak — olvashatjuk egy másik cikkben. „Nekünk nem osztályegyütműködés és a kapitalizmustól kicsikart szociálpolitikai vívmányok kellenek, hanem szocialista világregend!“ A tökéletes termelési rendszer egysége megbomlott s ez új helyzet elé állítja a munkásságot⁴⁷. „Az új világhelyzet új harcmodort, új taktikát követel. Ezt a taktikát csak a III. Internacionálé adhatja meg“⁴⁸.

A vitaindító cikk javaslata, nevezetesen a centrizmus irányába való tájékozódás egyelőre visszhang nélkül maradt s elutasításra talált. A kérdéshez hozzászólók szinte egyöntetűen a III. Internacionáléhoz való csatlakozás mellett foglaltak állást. Nézetkülönbségek csak a csatlakozás feltételeit illetően merültek fel, illetve abban a vonatkozásban, hogy a III. Internacionálé keretein belül milyen eszközökkel valósítható meg a szocialista társadalmi rendszer. Egyesek szerint — amint azt más országok tapasztalatai is mutatják — „egyetlen követhető út van és ez pedig nem lehet más, mint a proletárság diktatúrája“⁴⁹. A diktatúra nem célja a proletariátusnak — egészítette ki a fentieket egy másik vélemény —, de míg hatalom van a burzsoázia kezében, addig a proletariátus diktatúra nélkül nem biztosíthat magának semminő eredményt“⁵⁰. Elhangzottak

olyan vélemények, melyek szerint a csatlakozás nem jelentheti azt, hogy „a proletariátus letérve a politika alkotmányos útjáról, a diktatúra álláspontjára helyezkedik“⁵¹. Kifejezésre jutott a „minden fenntartás nélkül“ való csatlakozás igénye⁰², de ugyanakkor az a helyénvaló álláspont is, hogy „egy Internacionálé csak általános irányításokat adhat és ezeket mindig az illető ország helyi viszonyaihoz kell alakalmazni“⁵³.

A Tribuna socialistă cikkírója, Tiron Albani szerint az Internacionálé kérdésben, mely végeredményben nem más, mint a szocialista párt politikai irányvonalának a megválasztása, sok vita folyt és még folyik. „Egyesek a II. Internacionálé hívei, amelyik lehetővé teszi a burzsoáziával való együttműködést. Ezek mind kevesebben vannak. Egy másik, erősebb áramlat a Moszkvában székelő III. Internacionáléhoz való csatlakozás mellett van... Az ehhez az Internacionáléhoz való csatlakozás egyet jelent az úgynevezett közvetlen akciók taktikájának, a kommunizmus taktikájának az elfogadásával“⁵⁴. A csatlakozás indítóokait illetően a cikkíró azon a véleményen van, hogy ezeket „elsősorban a mi uralkodó osztályunk demokratizmusa vagy reakciósága határozza meg“ s mivel az ország kormányzásának módszerei a legönkényesebbek, a szocialista párt, akár akarják vezetői, akár nem, balfelé fog gravitálni s „azok, akik ellenkezni fognak a tömegeknek ezzel az áramlatával, el lesznek távolítva“⁵⁵. S hogy ténylegesen tömeges állásfoglalásról volt szó, bizonyítja az erdélyi és bánáti szocialista vezetőknek az Országos Tanács április 11 és 12-i gyűlésén tett nyilatkozata, mely szerint az erdélyi és bánáti szocialista szervezetek tagságának 95 százaléka a forradalmi taktika és a III. Internacionáléhoz való csatlakozás mellett van⁵⁶.

Ilyen előzmények után került sor az Erdélyi és Bánáti Szocialista Párt kongresszusának az összehívására 1920. augusztus 15-re Kolozsvárra.

A kongresszusra váró feladatokról Eugen Rozván, a párt balszárnyának egyik markáns kommunista képviselője a következőkben nyilatkozott: „Az erdélyi mozgalom életében elhatározó fontosságú lesz a kolozsvári tanácskozás a párt minden valószínűség szerint más csapásra fogja terelni azt a küzdelmet, amelyet az erdélyi proletariátus érdekében folytat. A mozgalom taktikájának, fegyvereinek és ütemének megváltoztatása fölötté aktuális Erdélyben. Ezideig a mérséklet útján haladtunk, óvakodtunk az erőteljes radikalizmustól és azt a harcmodort választottuk, amely a viszonyok közepette a legalkalmasabbnak látszott. Azt hittük, hogy demokratikus eszközökkel is sikerül átmenetileg kikényszerítenünk a munkásság jogainak az elismerését, a szervezkedési és politikai akciószabadságot... A hatóságok nem honorálták a mérsékletet, amellyel mi a demokrácia jegyében akartuk kivívni céljainkat. A demokrácia eszközei

nem vezettek eredményre, mert itt **nincs demokrácia**. Az óromániai elvtársak bebizonyították, hogy az ő harcmódoruk a helyesebb, az igazabb, az egyedül helyes és igaz. Mellettük van a helyünk, velük egy táborban, egy fronton. A kongresszuson ennek a gondolatnak kell minél harsányabb hangot adni. Nincs, ami továbbra is elválasszon benűknet. Csak a szoros, harcoss összefogás biztosítja azoknak a céloknak a megvalósítását, amelyekért eddig más-más utakon, de egyforma hittel és elszántsággal küzdöttünk⁵⁷.

83 000 szervezett munkás képviselőjében 28 helység 221 delegátusa vett részt a kolozsvári kongresszuson, míg a régi Románia szocialista szervezeteit 10-en képviselték, köztük Ilie Moscovici, C. Popovici, D. Fabian, V. Anagnoste. A kongresszus elnökéül Ion Fluerașt, alelnökeiül Bartha Károlyt Brassóból és Eugen Rozvant Nagyváradról, titkárául Tiron Albanit választották meg. Az 1920 augusztus 15 és 16 között folyó munkálatok eredményeképpen elfogadott határozatoknak különleges jelentőségük volt az egész ország munkásmozgalmára, forradalmi áramlatának a megszilárdítására.

A kongresszus kinyilvánította az óromániai szocialista párttal való teljes egyesülési óhaját s határozatilag leszögezte a következőket: „Ennek az óhajnak a valóraváltása céljából az Erdélyi és Bánáti Szocialista Párt megszűnik önálló pártként létezni és az országos kongresszusra bizza, amelyre később kerül sor az ország összes küldötteinek részvételével, az egyesített párt akcióprogramjának és szervezeti szabályzatának a megállapítását⁵⁸.”

A határozat a munkásközvélemény teljes egyetértésével találkozott. Közel két évi harc és vita után végre beilleszkedett az erdélyi szocialista mozgalom „a maga rendes keretébe” — írta az Erdélyi Munkás a csatlakozást kimondó határozat méltatása kapcsán⁵⁹.

A kongresszuson még egy nagyjelentőségű döntés született a III. Internacionálé melletti kiállítás kérdésében, melyet a résztvevők — amint az a korabeli tudósításokból kitűnik — felállással és hosszas éljenzéssel, majd a proletariátus nemzetközi himnuszának, az Internacionálénak az eléneklésével hagytak jóvá⁶⁰. A határozati javaslat előterjesztője Gh Cristescu volt, s a következőképpen hangzott: „Az Erdélyi és Bánáti Szocialista Párt kongresszusa, mely Kolozsváron gyűlt össze 1920. augusztus 15-én és 16-án, teljes rokonszenvét nyilvánítja a III. Internacionálé iránt, amelyiknek ma sikerült ismét összefognia a háború idején a szociálpatrióták által szétszórta proletariátus sorait és amelyik biztosítja a proletariátus közeli felszabadulásának a kapitalizmus jármából és a párt országos kongresszusára bizza, melyen az egész országból lesznek delegátusok,

hogy végérvényesen döntsön a III. Internacionáléhoz való csatlakozásban és az egész világ forradalmi proletariátusa mellé való állásunkban“⁶¹.

A megválasztott új vezetőség tagjai — mely mint Tartományi Bizottság tevékenykedett — a következők voltak: Bartalis Sándor, Iosif Ciser, Ion Flueraş, Kelemen Gyula, Iosif Mayer, Iosif Răceanu, Eugen Rozvan, Tatai Gyula, Terhes Gyula és Filip Ungar.

Az erdélyi szocialista munkásságnak kolozsvári kongresszusi határozatai, akárcsak a régi pártvezetőség felé irányuló birálatai reformista politikai gyakorlatai miatt, annak a szervezeti tisztázódási és ideológiai érlelődési folyamatnak képezték egyik fontos állomását, amely hasonlóan a romániai szocialista párt többi szekcióiban történetekhez, a párt erdélyi szekciója tagságának körében kibontakozott. Eugen Rozvan A kolozsvári munkásparlamentben című cikkében, amelyet a kongresszus munkálatainak összegezeként közölt, meglelégedéssel állapította meg, hogy „nemzedékekre kiható kérdésekbén döntöttek, életbevágóan fontos problémákat oldottak meg. Előírták és megszábták a pártmozgalom legközelebbi irányát, szakítottak a multnak naiv, bátortalan kitérletezésével és olyan tartalommal töltötték meg a kereteket, mely ennek az ország résznek a munkásmozgalmát is ellenállhatatlan erővel és elszakíthatatlan szolidaritással kapcsolja össze a legélénkebb tempójú, legtevékenyebb és leghatásosabb nemzetközi szocialista munkásmozgalommal“⁶². A kolozsvári kongresszusnak a forradalmi harci módszerek mellett kiállását kommentálva az Erdélyi Népszava úgy vélekedett, hogy a taktika kérdése, mely felett vitatkozva a szocialista munkásság részekre bomlott, döntő fontossággal bír a végcél, a szocialista társadalmi rendszer megvalósításáért folyó harcban. Minden szocialista tudja, hogy az adott körülmények között a legfontosabb teendő a mindenkire egyformán kötelező taktika meghatározása, mert az osztályharcnak a kialakult szakaszában nem lehet eltérni, hogy a munkásság táborát minden kétséget kizárólag meg nem állapított harci formai kérdések részekre tagolják. Komoly megfontolás, az erőviszonyok mérlegelése, a munkásság forradalmi hangulatának elemzése alapján a kongresszusnak sikerült — hosszabb vita után — a taktika kérdését véglegesen elintézni. „Belátta a kongresszus, hogy vissza kell térni a tiszta marxizmushoz, mely a kérlelhetetlen osztályharc fegyverével kívánja a munkásság győzelmét kivívni és biztosítani. És ez az egyhangú lelkesedés, mellyel a munkásság csatlakozását kimondotta (a III. Internacionáléhoz V. L.), igazolta azt is, hogy ez a férfias és komoly elhatározás már régen ott égett a tömegek szívében és hogy a taktika megválasztásánál a munkásság óhaja teljesült“⁶³.

A pártkongresszust augusztus 17 és 18-án az erdélyi és bánáti szakszervezetek kongresszusa követte, napirendjének középpontjában a szakszervezeti mozgalom egész Romániára kiterjedő egyesítésével és központosításával. Ilyen vonatkozású határozata⁶⁴ lényegében a már korábban kikristályosodott elképzeléseknek volt a megfogalmazása, nevezetesen, hogy a pénzügyi jellegű problémák és ezekhez kapcsolódóan azok a különféle segélyezési módszerek, amelyek az idők folyamán az egyes országrészekben meghonosodtak, nem képezhetik akadályát az erők összefogásának annál is inkább, mert „a segélyezéseket teljesen új alapokra kell fektetni, a mai kor követelményeinek megfelelően“⁶⁵, valamint, hogy az egész országra kiterjedő szakszervezeti szövetségeket kell létrehozni, s országos szakszervezeti vezetőséget választani, ami a romániai munkásmozgalom jelentős megerősödését fogja eredményezni.

Az augusztusi kongresszust megelőzően, 1920. július 25-én zajlott le Kolozsváron az erdélyi és bánáti szocialista ifjúsági kongresszus, amelyik ugyancsak az országos ifjúsági mozgalmi egység kiteljesítése és a III. Internacionálé mellett foglalt állást⁶⁶.

Röviddel a három kolozsvári munkáskongresszus után, 1920. szeptember 19-én tartották meg Temesváron a bánáti szocialista párt- és szakszervezetek kongresszusát. Heves vita után — melyben a kommunista delegátusok jeleskedtek meggyőző érveléseikkel —, az eddigi vezetőség által kezdeményezett mérsékelt harci taktikát elvetették, akárcsak a még mindig megnyilvánuló és ható szeparatista tendenciákat. Mindkét kérdésben a baloldali, kommunista határozati javaslatot fogadták el, mely a Socialismul tudósítása szerint összegezve a következő volt: „A Végrehajtó Bizottságnak rögtön kapcsolatba kell lépnie a munkásmozgalom bukaresti központjával, hogy eljárjon a mozgalom sürgős egyesítése ügyében. Tesszük ezt azért, hogy az erők egyesítésével harcolhassunk a mai törvénytelen ségek ellen és a holnapi szocialista Romániáért. Ugyanakkor a kongresszus kinyilvánítja, hogy a mozgalom taktikája a III. Internacionálé szellemének megfelelő kell legyen, amelyet a kiküldöttek lelkes éljenzéssel fogadtak“⁶⁷.

Az erdélyi szocialista munkásszervezetek említett kongresszusai a munkásmozgalom radikálizálódásának, a román, magyar, német és más nemzetiségű dolgozók megbonthatatlan harci szövetségének voltak ékes szülő megnyilvánulásai, félreérthetetlenül kifejezésre juttatva az erdélyi szervezett munkásságnak a romániai szocialista mozgalom egyesítésére irányuló elhatározását egy olyan összeforrott és erős párt keretében, amely képes lesz az egész ország munkásosztályát harcba vinni a kizsákmányolás és elnyomás ellen. 1920 nyarának munkáskongresszusai nyil-

vánvalóvá tették, hogy a pártszervezetek, a szakmai és ifjúsági szervezetek tömegei az ideológiai és politikai érettség olyan szintjére jutottak, ami elégséges szubjektív tényezőnek bizonyult egy új, kommunista párt alapjainak a lerakására.

Az 1918—1920 közötti nagy osztályharcoknak s főleg az ezek betöltését képező 1920-as októberi általános sztrájknak⁶⁸ — mint a tőkésföldesuri kormány népellenes politikájával szembeni erélyes tiltakozást és ellenállást kifejező proletár harci formának — a tapasztalatai: a szervezésben és vezetésben erőteljesen felszínre került hiányosságok — a szocialista párt szervezeti felépítéséből, harci módszereiből, taktikai elgondolásaiból következően —, világosan megmutatták egy újtípusú, következetesen forradalmi, marxista-leninista párt mielőbbi létrehozásának a szükségességét. Elsősorban ebben áll az általános sztrájk nagy pozitívuma, ez teszi kudarc ellenére is munkásmozgalmunk egyik legjelentősebb eseményévé.

Az általános sztrájkot — a fokozódó hatósági terror ellenére is — az ideológiai-politikai tisztázódás folyamatának felgyorsulása követte. „... Az, hogy az általános sztrájk nem végződhetett győzelemmel, **nem a mi hibánk** — írta „A szocialista párt tagjainak egy csoportja“ aláírással megjelent s a forradalmi munkásmozgalom feladatait taglaló kiáltvány. Mivel hiányzott a bátorságunk és szelidek, túl szelidek voltunk, pártunk bábpart maradt, olyan párt, amelynek nem volt programja, taktikája, fegyelme, nem volt ereje, hogy forradalmi nevelésben részesítse a munkások nagy tömegeit. Mivel nem tudtuk idejében kikényszeríteni, hogy a párt csatlakozzék a III. Internacionáléhoz és kommunista párttá alakuljon, a párt képtelennek bizonyult arra, hogy nagy tömeget vezessen“⁶⁹. Tudatában a munkásosztály hivatásának, az idézett kiáltvány szerkesztői a következőket hangsúlyozta: „Egy igazságtalan és rothadó világ ellen, egy új vilgért kell harcolnunk... A munkásosztály diadaláért, a munkások, katonák és szegény parasztok uralmáért, a **proletárdiktatúráért** kell a harcot folytatnunk“⁷⁰.

Azok a véleménycserék, amelyek a szocialista párt szekcióiban napirenden voltak s elsősorban az ideiglenes bizottságokban helyet foglaló reformista beállítottságú vezetők, valamint a párt- és szakszervezetek tagsága közötti vitákban jelentkeztek a munkásmozgalom előtt álló feladatok, s ezek végrehajtási módozatainak a meghatározásában, a szocialista párt tömeges balratolódásához vezettek. Segítette ezt az általános sztrájk után felgyorsuló folyamatot, hogy a kommunista csoportok szervezésben kezdtek bekapcsolódni a szocialista párt balszárnyának a helyi bizottságok újjászervezéséért, összetételük megjavításáért folyó tevékeny-

ségbe, a forradalmi elemeknek a vezetőszervekbe való beválasztásával. Ebben a vonatkozásban jelentős szerep jutott a kommunista csoportok 1920 november 16-i országos tanácskozásának. A tanácskozáson elfogadott irányelvek az új típusú párt megalakításának konkrét akciótervét tartalmazták⁷¹ Újszemponitú és rendkívííli fontosságú volt a kommunista párt létrehozásáért és a III. Internacionáléhoz való csatlakozásáért folytatott tevékenységet illetően annak az irányvonalnak a kidolgozása, mely szerint a kommunista csoportok feladata a szocialista párt balszárnyának a támogatása a kongresszus összehívásában és az egész pártnak kommunista párttá való átalakításában. A kommunista csoportok Központi Bizottságának erről szóló kiáltványa többek között az alábbiakat tartalmazta: „Az elkövetett hibákból le kell vonnunk a tanulságokat a jövőre nézve. Harcunk nem ért véget, meg kell erősítenünk helyzetünket, s meg kell javítanunk fegyverünket. **A szocialista pártot erős kommunista párttá kell átalakítanunk.** Ki kell zárunk sorainkból a gyávákat, az árulókat és az ingadozókat... Mozgalmunk jövője, eszményeink, a világforradalom ügye azt követeli, hogy országunk öntudatos munkássága az egész világ forradalmi munkásságával együtt tagja legyen a Szakszervezetek Vörös Internacionáléjának és a III. Kommunista Internacionálénak és hogy kommunista pártba tömörüljön“⁷².

1920 végén és 1921 első hónapjaiban a szocialista párt legfontosabb napirenden lévő problémája politikai és taktikai irányvételének meghatározása volt. A párt baloldali, forradalmi szárnya, együtt a kommunista csoportokkal állhatatos, nap mint nap folyó felvilágosító és meggyőző munkát végzett a reformizmus felszámolásáért és a kommunista párt létrehozásáért. A párt és szakszervezetek helyi szervezeteinek többségében — a szociáldemokrata mesterkedések és a hatósági terror ellenére is — a Kommunista Internacionáléhoz való csatlakozás hívei kerültek fölénybe s az elvi, politikai ellentétek a bal- és jobboldal, valamint a centristák között egyre körvonalazottabb és élesebb formában jelentkeztek mind helyi, mind központi vezetőségi szinten.

1921. január 30-án összeült a Romániai Szocialista Párt és szakszervezetek Országos Tanácsa, melynek munkálatai február 3-ig tartottak. Erdélyből Bartha Károly, Iosif Ciser, Czárák János, Iuliu Dascal, Ion Flueraş, E. Gherman, Iosif Jumanca, L. Negru és Eugen Rozvan, a Bánáttól Iosif Gabriel, Iosif Mayer és Laţcu vettek részt a több mint 40 kiküldött tanácskozásán.

Az Országos Tanács munkálatainak elhatároló jelentősége volt a munkásosztály ideológiai, politikai és szervezeti tisztázódása szempontjából.

Három határozati javaslatot terjesztettek elő: egyiket a párt balszárnya, másikat a jobbszárnya, harmadikat pedig a centristák nyújtották be.

A balszárny határozati javaslata, mely a forradalmi harcok éveiben felhalmozódott tapasztalatok és a marxista-leninista tanítások alkalmazásának volt az eredménye, állásfoglalásának világos okfejtését tartalmazta. Rámutatva, hogy miként értelmezi a pártot a kommunista áramlat, a határozati javaslat az Országos Tanács 1920 októberében tartott gyűlésén megszavazott szervezeti szabályzat-tervezet első szakaszát idézi, mely szerint: „A Romániai Szocialista Párt célja a román proletariátust az osztályharc és a munkások nemzetközi szolidaritásának szellemében megszervezni, a politikai hatalom kivívására és a proletárdiktatúra alkalmazására a tanácsok rendszere révén, a termelőeszközök társadalmassítása érdekében, vagyis a munka kizsákmányolásán alapuló tőkés társadalomnak olyan társadalommá való átalakítása céljából, amelyben a munkát általános terv alapján mindenki bevonásával szervezik meg”⁷³. A határozati javaslat értelmében ugyanebbe a szakaszba illeszkednek bele a Kommunista Internacionálé tézisei, határozatai és felvételi feltételei is és „megbizzák a központi bizottságot: a sajtó és a szóbeli közlés útján szorgalmazzák, hogy ezeket a téziseket, határozatokat és felvételi feltételeket a legközelebbi kongresszus elfogadja”⁷⁴.

A jobboldali szociáldemokraták már idejekorán felkészültek a baloldal elleni harcra. Ennek egyik megnyilvánulása volt az erdélyi küldöttek megválogatása az Országos Tanács konferenciájára. Az Erdélyi és Bánáti Szocialista Párt Végrehajtó Bizottsága — mely többségében jobboldali szociáldemokratákból tevődött össze — 1921. január 27-én visszavonta Eugen Rozvan mandátumát*, mivel nem értett egyet a Végrehajtó Bizottság opportunistákéval és a III. Internacionálé mellett foglalt állást, s helyébe Ion Fluerașt jelölte, aki viszont vállalta, hogy az Országos Tanácsban „az 1919. májusi program tiszteletbentartását” fogja támogatni, valamint egy olyan vezető bizottság megválasztását, amelyik „vállalja, hogy semmiben sem fog eltérni a szóbanforgó programtól”. Mi több, a Végrehajtó Bizottságnak ez a gyűlése azt is elhatározta, hogy „mindazokat, akik nem fogják tiszteletben tartani a fentieket, távolítsák el a mozgalomból”⁷⁵.

Az Országos Tanács konferenciáján a jobboldal azzal a követeléssel állott elő határozati javaslatában, hogy a szocialista pártot régi alapjai szerint szervezzék újjá s tevékenységében a fő hangsúlyt a reformak útján kivívott engedmények elérésére helyezze. A mozgalom nemzetközi szervezeti keretét az amszterdami szakszervezeti Internacionálét jelölte meg, amelynek kifejezett célja a proletariátusnak a forradalmi útról való leté-

ritése volt. A jobboldali szociáldemokraták ádáz harcot folytattak, hogy nézeteiket ráerőszakolják a küldöttekre, elszigeteljék a kommunistákat vagy ha ez nem sikerül, megbontsák a párt politikai egységét. Ennek a gondolatmenetnek volt az egyik szószólója Ion Flueraş, aki a viták során arra a következtetésre jutott, hogy „...nem tűrhető tovább ez a szocialista-kommunista keveredés“, s azokat, „akik nem akarják megérteni, hogy a régi ((szociáldemokrata V. L.) módszer szerint folytassák a munkát, távolítsák el“⁷⁶. Iosif Jumanca viszont minden kertelés nélkül a pártszakadás mellett kardoskodott⁷⁷.

A centristák — kiknek soraiban az erdélyi küldöttek közül Bartha Károlyt és Iuliu Dascalt találjuk, s akik magukat egységes szocialistáknak titulálták — határozati javaslatukban „a szocialista párt számbeli és szellemi erejének a közös ellenséggel szembeni sértetlen megőrzése“ mellett foglaltak állást, az 1919. májusi program alapján⁷⁸.

A beterjesztett három határozati javaslat közül a jobboldaléra 8-an, a centristákéra 12-en, a baloldaléra pedig 18-an szavaztak⁷⁹. Ez az eredmény, amelyik a jobboldali szociáldemokrácia határozott vereségét és a centrista csoportosulás kisebbségbe szorulását jelentette, kétségtelen bizonyítéka volt, hogy a balszárny a szocialista párt nagy részét a maga oldalára állította és megnyerte a III. Internacionáléhoz való csatlakozás kimondására. A jobboldali szociáldemokrata küldöttek — összesen 8-an — elhagyták az Országos Tanács munkálatait, kijelentve, hogy kiléptek a pártból és ezentúl különállóan fognak tevékenykedni.

A szocialista párt vezetésében kialakult új erőviszonyok — kihatva a munkásmozgalom egészére — meggyorsították az események alakulását a marxista forradalmi párt létrehozásának irányába az egész szocialista pártnak kommunista párttá való átalakításával. A döntésre hivatott kongresszus időpontját 1921. május 8-ban jelölte meg az Országos Tanács konferenciája.

A jobboldali szociáldemokraták kétségbeesett erőfeszítésekkel igyekeztek megtörni a munkásosztály harci egységét és a maguk oldalára állítani a párt- és szakszervezeteket. Ezeknek az akcióknak egyik legfőbb színtere éppen Erdélyben volt. Flueraş, Jumanca, Czárák, Ciser és más jobboldali vezetők a szocialista párt erdélyi Végrehajtó Bizottságának és a Szakszervezeti Tanácsnak 1921. február 6-án tartott együttes ülésén kijelentették, hogy továbbra is a régi, 1919. májusában kiadott szociáldemokrata program alapján állanak, hogy tudomásul veszik a Román Szociáldemokrácia ideiglenes Központi Bizottságának és a Szakszervezeti Irodának a létrehozását azokból a kiküldöttekből, akik az Országos Tanács konferenciáján a baloldallal ellentétes álláspontot képviseltek és kisebb-

ségben maradtak. Ezzel egyidőben a párt erdélyi sajtóorgánumain — a Desrobirea és a Küzdelem című lapokon — keresztül felszólították a szocialista szervezeteket, hogy tagadják meg a szocialista párt központi Végrehajtó Bizottságát és a szakszervezetek Országos Bizottságát. Sőt, bejelentették azoknak a párttagoknak vagy szervezeteknek a kizárását, akik ténykedésükben az 1919-es programtól eltértek vagy el fognak térni⁸⁰.

A szocialista párt és a szakszervezetek helyi szekcióinak küldöttei a jobboldali reformista vezetőknek a munkásság érdekeivel és akaratával ellentétes tevékenységére válaszolva, 1921. február 12-én Kolozsváron nagygyűlést tartottak, ahol újra állást foglaltak az 1920 augusztusában Kolozsváron tartott kongresszus határozata mellett — mely egyhangulag kimondta a III. Internacionáléhoz való csatlakozást —, s egy olyan vezetőséget választottak — a Romániai Szocialista Párt Erdélyi Ideiglenes Intéző Bizottsága elnevezéssel —, amely szoros kapcsolatban a szocialista párt központi Végrehajtó Bizottságával tartományi szinten vezette a kommunista párt megalakításáért folyó munkát. A nagygyűlés felhívással fordult Erdély munkásságához, melyben többek között az alábbiakat olvashatjuk: „Elvtársak! Jumanca, Flueraş és mindazok, akik közösséget vállalnak velük, tovább nem tagjai az erdélyi szocialista pártnak! Nincs joguk ennek a nevében beszélni! (Cenzurázva 10 sor). Tévedtek ezek az urak, mikor azt hitték, hogy a munkásság hosszabb időre tehetetlenségre van kárhóztatva és nem lesz mersze, hogy szemükbe mondja árulásukat. Csak a kicsinyes szelleműek kételkedhetnek a munkásság életrevalóságában. Az erdélyi munkásság egyhangulag megszakított minden kapcsolatot a volt vezetőséggel. A kolozsvári fémipari munkások, nyomdászok, bőripari, faipari, ruházati ipari, építőipari, festőmunkások, a magánalkalmazottak szakszervezetei, Brassó, Marosvásárhely, Nagyvárad egész munkássága, az összes vidéki pártlapok állásfoglaltak a bitorlókkel szemben és felszólítanak elszigetelésükre“⁸¹.

A temesvári Arbeiter Zeitung-ban már február 8-án megjelent a Bánáti Szocialista Párt kiáltványa, elítélve a jobboldali szociáldemokraták, köztük a bánáti munkások delegátusának, Iosif Mayernek a felelőtlen egységbontó eljárását, „aki ismerve a bánáti munkások álláspontját, mégis ellentétes törekvések szolgálatába állott“, s közli, hogy a munkásság ezeket a volt vezetőket a pártból kizártaknak tekinti⁸².

A Romániai Szocialista Párt Erdélyi Ideiglenes Intéző Bizottsága — melynek tagjai George Rusu titkár, Alföldi János, Asztalos Sándor, Berger Aladár, Hajdú Lajos, Nagy Albert, Valer Pascu, Sándor Vilmos és Varga Gyula voltak — a pártban kialakult új erőviszonyokat képviselte, meg-

testesítve a baloldal uralmát a szocialista párt és szakszervezetek erdélyi szekcióinak a vezetésében is.

Erdély különböző központjaiban a munkásság döntő többségének a baloldal melletti állásfoglalását kifejezésre juttató gyűlések zajlottak le, tiltakozva a jobboldali szociáldemokrata vezetők egységbontó törekvései ellen és szolidaritásukról biztosítva az Ideiglenes Intéző Bizottságot. A marosvásárhelyi pártvezetőség és szakszervezeti tanács együttes ülése kijelentette, hogy a párt elveit megtagadó, a pártot elhagyó és új politikai pártot alapító személyeket nem tekinti többé pártevezetőségi, illetőleg szaktanácsi tagoknak, azokkal minden közösséget megtagad. Ezzel szemben „elismeri a kolozsvári csoportok kongresszushú tagjai által választott pártvezetőséget és szaktanácsot az erdélyi szocialista párt és szakszervezetek legfőbb ideiglenes szervéül s ezek határozatainak és útmutatásainak magát mindenben aláveti“⁸³. A nagyváradai és szatmári munkásság nyilatkozata éles hangú ítéletet tartalmazott Flueraş és a többi jobboldali vezető ellen, kijelentve, hogy mivel letértek az osztályharc útjáról és megtagadták a III. Internacionáléhoz való csatlakozást, megszakítanak velük minden közösséget. „Mi veletek vagyunk a jövő küzdelmében!“ — hangoztatta a nyilatkozat⁸⁴. A kolozsvári famunkásoknak az Ideiglenes Intéző Bizottságot támogató határozata az alábbiakat tartalmazta: „Mi, a kolozsvári famunkások az egységről beszélőknek egyszersmindenkorra a következőket hozzuk tudomásukra: Dacára annak, hogy felhasználták a jelenlegi körülményeket, félre nem érthető módon kiáltjuk feléjük: hiábavaló volt minden! Minket a helyes útról nem lehet letéríteni, a mi egységünket nem lehet megcsonkítani. Mi megyünk az egyenes úton a többi proletárokkal és számon fogjuk kérni a demokrata uraktól az egyes elvtársak és egész sor szakmák ellen indított üldözést... Igenis elismerjük az Ideiglenes Intéző Bizottságot és egyben megbizzuk a kongresszus előkészítésével“⁸⁵.

Az Ideiglenes Intéző Bizottság irányításával a szocialista párt balszárnyának legtevékenyebb képviselői átfogó ideológiai propagandatevékenységet folytattak a szocialista mozgalom elméleti alapjainak, az újtípusú forradalmi pártot meghatározó principiumoknak a tisztázásáért, azoknak az elvi-gyakorlati problémáknak közérthető megmagyarázásáért, melyek a forradalmi szellemet képviselő balszárny és a reformizmus eszméit követő és védelmező jobboldali vezetők közötti áthidalhatatlan nézeteltérések szülői voltak. Tevékenység változatos eszközökkel és megnyilvánulási formák felhasználásával folyt, annak ellenére, hogy kibontakozásában lépten-nyomon a tőkés-földesúri hatóságok reakciós intézkedéseibe ütközött, s jelentős szerepet játszott a párt tagjainak forradalmi nevelésé-

ben, szervezésében és mozgósításában, a munkásmozgalom előtt álló legfontosabb feladat : a Román Kommunista Párt létrehozásában.

A tömegek politikai öntudatra ébredésének, a határozataik érvényrejuttatásának arányában szigetelődtek el a jobboldali szociáldemokrata vezetők, s veszítették el politikai és szervezeti befolyásukat. Maga a Küzdelem írta, hogy az Erdélyi Szociáldemokrata Párt vezetőségének a munkásokhoz szóló felhívásai, szervezeti útmutatásai, értekezleteinek határozatai, azok az intézkedések, melyeket a reformista párt és szakszervezeti szervek kiépítése és megerősítése érdekében hoztak, nem találtak kedvező visszhangra a munkásság körében, sőt az Erdélyi Szociáldemokrata Párt 1921. március 27-i értekezlete kapcsán a következő megállapítást teszi : „Tudjuk, hogy nem népszerű ez a munka, amelyre vállalkoztunk“, s azt is beismeri, hogy alig néhányan voltak jelen⁸⁶.

A politikai-ideológiai és szervezeti tisztázódás meggyorsulása, amely elsősorban a szocialista pártban érvényesült, felölelte általánosságban a szakszervezeti mozgalmat is, miután a szakszervezeti szövetségek 1921 február 11—12-i országos konferenciája az osztályharc alapján álló szakszervezeti egység mellett döntött⁸⁷. Szervezeti téren főleg abban állott, hogy a helyi bizottságokban a reformisták visszaszorultak a baloldali elemekkel szemben, akiket a lezajlott sztrájkok állítottak előtérbe és edzetek meg, politikai téren pedig azoknak az elveknek a felülkerekedésében, amelyek a munkásosztály élcsapatának, a kommunista párt megalakításának az irányába hatottak.

Fontos elhatárolódások történtek a kommunista principiumok értelmében az ifjúmunkás mozgalomban is. Az Erdélyi Ifjúmunkás Szövetség és az ország többi részére kiterjedő Szocialista ifjúsági mozgalom szervezeti egyesítését célzó tevékenység a közös forradalmi ideológia termékeny talaján érvényesült. Ezt tükrözték az ifjúsági szervezetek 1921 tavaszán lezajlott tartományi konferenciáinak határozatai, amelyek a legteljesebb mértékben támogatták a romániai ifjúság marxista-leninista szervezetének a létrehozását az adott történelmi helyzet követelményeinek megfelelően⁸⁸.

Márciussal kezdődően megsokszorozódtak a szocialista párt kongresszusát közvetlenül előkészítő akciók. Ezek sorát a romániai kommunista csoportok 1921 március 3—6. között Iași-ban megtartott konferenciája nyitotta meg. Kritikailag elemezve a kommunista csoportoknak a szocialista mozgalom iránt tanúsított magatartását, a konferencia legfőbb feladatként a kommunista párt megteremtését jelölte meg, mely egyedül alkalmas a munkásosztály országos méretű összefogására, a proletárdiktatúra megvalósításért folyó harc megszervezésére és vezetésére, s sza-

kítva azokkal a nézetekkel, amelyek csak a kommunista csoportok egyesülésén keresztül képzeltek el a forradalmi párt létrehozását, felhívott a szocialista párt keretében folyó tevékenység hathatósabbá tételére s azoknak az erőknek a támogatására, amelyek az egész szocialista pártnak kommunista párttá való átalakulása irányában munkálkodtak.

A kongresszus napirendjének, a tárgyalásra kerülő legfontosabb programatikus dokumentumoknak, valamint a képviseleti normáknak az ismertetése után a párt valamennyi szervezetében élénk és termékeny, a politikai-iedológiai tisztázódás folyamatában elhatároló jelentőségű tevékenység bontakozott ki, egyrészt a kongresszusi anyagok megvitatása, másrészt a küldöttek megválasztása kapcsán, akik a kongresszuson a párttagok többségének akarátát kellett kifejezésre juttassák.

A pártszervezetek többsége azzal bírta meg küldötteit, hogy feltétlenül a III. Internacionáléhoz való csatlakozásra szavazzanak. Választottjaink — hangsúlyozta a Marosvölgyi Munkás — azzal a megelégedett tudattal indulnak Bukarestbe, hogy az erdélyi forradalmi munkásság egyöntetű követelése a munkásmozgalom országos szintű egyesítése⁸⁹. A kolozsvári küldöttek „úgy utaztak el a kongresszusra, hogy a város összes kommunistái beleegyezésüket adták a III. Internacionáléhoz való csatlakozásukhoz“⁹⁰. A brassói Világosság pedig a küldöttek kijelölése és feladatai kapcsán a következőket írta: „Menjünk a kongresszusra, nyújtsunk testvéri kezet az óromániai munkásságnak és mondjuk meg nekik őszintén és férfiasan: Testvérek... most eljöttünk: ismerjük meg egymást egyesítsük a szervezeteinket, tegyük erőssé és hatalmassá és közös akarrattal vegyük fel a harcot a kapitalizmus ellen, egy új és szebb társadalomnak a megteremtéséért“⁹¹.

Az erdélyi pártszervezetek 26 delegátust választottak. Aradról Báthory Géza, Alexandru Huschia és Gheorghe Pîncotan, a Bánátból Iosif Krebs, Magyar Lajos, Robert Reiter és Turzó Nándor, Brassóból Tiron Albani, Bartha Károly és Gheorghe Mamina, Fogarasról Gheorghe Vlad, Gyulafehérvárról Anton Banciu, Dumitru Ciumbrudean és Nicolae Criocoveanu, Kolozsvárról Alföldi István, Berger Aladár, Rozenberg Nándor, Eugen Rozvan, George Rusu, Alfred Rusch és Lazăr Ulici, Lugosról Iacob Schasek, Marosvásárhelyről Köblös Elek, Andor Şerban és Tóth Károly, a Marosvölgyéből Pavel Cătană, Nagybányáról Szabó Károly, a Zsilvölgyéből Schwartz Elek vett részt a kongresszuson. A 28 küldött 19 párt-szekciót képviselt, mivel a felsorolt delegátusok egy része az említett helységeken kívül más városok vagy ipartelepek szocialista munkásainak a mandátumait is megkapta. Ugyanis azokban a helységeken a hatósági

terror miatt a jelölógyűlések megtartására nem volt lehetőség. Ezek között találjuk Dést, Temesvárt, Szalárdot, Szatmárt, Tövist, Nagyváradot, Ratosnyát és Dédát. A kolozsvári George Rusu képvisellete például a szatmári szocialista munkásság szavazatát. Ugyanakkor Berger Aladárnak négy helységről volt mandátuma. A kolozsvári munkások mellett Eugen Rozvant a nagyváradai szocialisták is megbízták képviselületükkel⁹².

Az erdélyi és bánáti szocialista pártszervezetek delegátusai május 6. és 7. között egy előzetes tanácskozásra gyűltek össze Bukarestben, hogy meghallgassák és megvitassák az Ideiglenes Intéző Bizottság tevékenységéről szóló jelentést a párt kongresszusának tartományi szinten végzett előkészítését illetően. A George Rusu által előterjesztett jelentés vitája kapcsán Eugen Rozvan arra a konkluzióra jutott — megfogalmazva és kifejezve a baloldal törekvéseit —, hogy a romániai proletariátus egyetlen járható útja „az orosz nép által megjárt út“, amely a Kommunista Internacionáléban kristályosodik ki „és amelyikhez nekünk is csatlakoznunk kell“⁹³. Bartha Károly viszont a centristák nevében azt az álláspontot képviselte, hogy a Kommunista Internacionáléhoz kell csatlakozni ugyan, de azzal a fenntartással, hogy a csatlakozás 21 pontba összefoglalt feltételei ne legyenek kötelező érvényűek⁹⁴. Végül is az erdélyi és bánáti küldöttek kongresszusi előkészítő konferenciája kinyilvánította megbízóik, a munkások nagy többségének forradalmi álláspontját a szocialista mozgalom jövőjét illetően és szilárd elhatározását, hogy minden támogatást megad a központi vezetőségnek a szocialista párt kommunista párttá való átalakítása érdekében⁹⁵.

A Román Kommunista Párt első, 1921. május 8-án Bukarestben összeült Kongresszusán a munkásosztály képviselőin keresztül kifejezésre juttatott szavazatok egy hosszú, szervezeti és elméleti tevékenységben gazdag történelmi szakasznak a lezárását jelezték, amelyben az előremutató álláspontok mind tisztábban, mind pontosabban kirajzolódnak, az erőfeszítések mindjobban egy célra irányultak: a román kommunisták pártjának a létrehozására. „A kommunista pártnak, a munkásosztály élcsapatának megalakulása a marxista-leninista ideológia alapján — állapította meg Nicolae Ceaușescu elvtárs — a romániai proletariátus történetének egyik legnagyobb jelentőségű mozzanatát képezte. Ezzel a forradalmi harc magasabb fokra emelkedett, erőteljesen fellendült a munkásmozgalom ideológiai, politikai tisztázódásának folyamata, a proletariátus és a nép más dolgozó tömegei osztályöntudatának fejlődése. A kommunista párt folytatva az évszázados harcot a társadalmi és nemzeti felszabadu-

lásért, folytatva a romániai munkás-szocialista mozgalom legjobb hagyományait az új történelmi körülmények között, híven képviseli a munkásosztály, az egész dolgozó nép érdekeit“⁹⁶.

A párt megalakításának gazdag történelmi jelentőségű eseményét a maga teljességében az eltelt 50 év határozza meg, a napjaink Romániájának a realitásai, a kommunista párt vezette dolgozó nép harcának és lendületes munkájának az eredményei.

JEGYZETEK

1. Socialismul, 1921 május 9
2. Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac (szerkesztésében). **Crearea Partidului Comunist Român**, Bukarest, 1971, 97—101.
3. Adevărul 1918 december 2/15.
4. Gh. Unc, C. Mocanu, **13 decembrie 1918**, Bukarest, 1968, 85 és köv.
5. Mihail Roller, **Studii și note științifice privind istoria României**, Bukarest, 1956, 362 és köv.
6. **Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921** Bukarest, 1966, 153.
7. Ezek a következők voltak: Aninósza bányatelep, Arad Balázsfalva, Beszterce, Bégalaposnyak, Brassó, Déva, Egeres, Felek, Fogaras, Ferencfalva, Gyalár Gyulafehérvár, Homoródbene, Kolozsvár, Kristyor, Lóna, Lupény, Máramarossziget, Marosújvár, Móh, Nagyg, Nagyida, Nagyszeben, Óradna, Petrozsény, Piski, Segesvár, Sikula, Sterzahercisora, Szamosújvár, Szászpián, Szászváros, Szerdahely, Újradna, Vajdahunyad, Verespatak, Vulkán, Zernest (Adevărul, 1919 január 13/26, január 20/február 2).
8. **Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921**, Bukarest, 1966, 157.
9. Uo., 159.
10. Uo.
11. Erdélyi Munkás, 1919 február 1.
12. Népakarat 1919 október 11, november 12, Munkáslap, 1921 január 13.
13. Erdélyi Munkás, 1919 március 15.
14. Uo., augusztus 16.
15. Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, *i.m.*, 191.
16. Szocialista párt szekciók voltak többek között: Bánfihunyadon, Brassóban, Déván, Désen, Gyulafehérváron, Fogarason, Kalánon, Kisilván, Kolozsváron, Kudzsiron, Lupényban, Maroshévízen, Marosvásárhelyen, Nagyváradon, Petrozsényben, Piskin, Szatmáron, Szászrégenben, Szászvárosban, Szebenben, Szilágysomlyón, Tordán, Tövisen, Vajdahunyadon, Vulkánban. (**Raportul Comitetului Executiv al Partidului Socialist din Ardeal și Banat despre activitatea din 1 ianuarie 1919, 30 iunie 1920**, supliment la Tribuna socialistă, nr. 32).
17. Uo.
18. Socialismul, 1920 február 22.
19. Tribuna socialistă, 1920 szeptember 19.
20. Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, *i.m.*, 192.
21. **Mișcarea sindicală din Ardeal 1918—1920**, Kolozsvár, é.n.
22. Munkáslap, 1920 február 21.
23. Tribuna socialistă, 1920 augusztus 29.

24. Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921, 1966, 166—167.
25. Adevărul, 1919 februar 24/mărcius 9, Socialismul, 1919 februar 17/mărcius 2.
26. Adevărul, 1919 februar 24/mărcius 9.
27. Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921, Bukarest, 1966, 197.
28. Socialismul, 1919 május 20.
29. Uo., május 23.
30. Erdélyi Munkás, 1919 május 17.
31. Uo., május 24.
32. Die Volkswacht, 1919 május 31.
33. Adevărul, 1919 május 18.
34. Uo., június 1.
35. Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921, Bukarest, 1966, 204—205.
36. Uo., 205.
37. Calendarul muncii, 1920, 57.
38. Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921, Bukarest, 1966, 245.
39. Erdélyi Munkás, 1919 október 25.
40. Tribuna socialistă, 1919 október 23.
41. Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921, Bukarest, 1966, 274.
42. Erdélyi Munkás, 1919 december 20.
43. Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921, Bukarest, 1966, 277.
44. Uo., 299—303.
45. Erdélyi Munkás, 1920 április 3.
46. Uo., május 8.
47. Uo., április 17.
48. Uo., május 8.
49. Uo., május 15.
50. Uo., április 24.
51. Uo., április 17.
52. Uo., május 8.
53. Uo., április 24.
54. Tribuna socialistă, 1920 július 25.
55. Uo.
56. Socialismul, 1920 április 16.
57. Erdélyi Népszava, 1920 augusztus 6.
58. Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921, Bukarest, 1966, 477.
59. Erdélyi Munkás, 1920 augusztus 21.
60. Socialismul, 1920 augusztus 20.
61. Uo.
62. Erdélyi Népszava, 1920 augusztus 18.
63. Uo., augusztus 19.
64. Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921, Bukarest, 1966, 485—486.
65. Erdélyi Munkás, 1919 március 19.
66. Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921, Bukarest, 1966, 311—312.
67. Socialismul, 1920 szeptember 27.
68. Greva generală din România — 1920, Bukarest, 1970.
69. Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921, Bukarest, 1966, 537—538.
70. Uo., 537.
71. Uo., 546—556.
72. Uo., 558 és 560.

73. Uo., 567.
74. Uo.
* Ennek ellenére Eugen Rozvan részt vett az Országos Tanács munkálatain.
75. Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fond. nr. 15, dosar Nr. 1226, mapa IV, fila 46—51.
76. Socialismul, 1921 február 3.
77. Uo.
78. **Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921**, Bukarest, 1966, 571—576.
79. Socialismul, 1921 február 5.
80. Küzdelem, 1921 február 8.
81. Socialismul, 1921 március 11.
82. Arbeiter Zeitung, 1921 február 8.
83. Marosvölgyi Munkás, 1921 február 20.
84. Fáklya, 1921 március 25.
85. Uo.
86. Küzdelem, 1921 április 1.
87. **Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921**, Bukarest, 1966, 586—588.
88. Socialismul, 1921 március 1 és április 13.
89. Marosvölgyi Munkás, 1921 április 24.
90. Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fond. nr. 96, dosar nr. 210, filele 1—2.
91. Világosság, 1921 május 4.
92. Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 86, dosar nr. 194, fila 4; A. Deac, Fl. Dragne, **Lucrările Congresului I al Partidului Comunist Român**, în *Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.*, nr. 2—3/1966.
93. Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1. anul 1921, mapa 22
94. Uo.
95. Socialismul, 1921 május 13; Fáklya, 1921 május 10, 11.
96. Nicolae Ceaușescu, **România a szocialista építés kiteljesítése útján**, I. kötet, Bukarest, 1968, 356—357.

